

Archeologienota Oosterzele Achterdries

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

8-4-2020

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden te Oosterzele Achterdries (provincie Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein, ca. 4360m² groot, heeft een rechthoekige vorm en is noordwest-zuidoost georiënteerd. Aan de westzijde wordt het terrein begrensd door de Achterdries, in het zuiden door de Voordries. Het plangebied is bijna volledig begroeid met bomen, centraal tussen deze bomen is een gebouw aanwezig. In het noordwestelijke deel van het plangebied loopt een ondergrondse leiding vanaf de Achterdries dwars over het terrein naar de achterliggende woning Voordries 1.

De oudste vermelding van Oosterzele luidt "Ostresela" en dateert van eind 9^{de} eeuw. Op basis van de Villaret- en Ferrariskaart (resp. 1745-1748 en ca. 1777) kan besloten worden dat het plangebied gelegen was op een belangrijke plaats in de toenmalige dorpskern van Oosterzele – vlak bij een dries, langs de straat die naar een tweede dries leidde en niet ver van de kerk, en het terrein zelf is bebouwd met verschillende gebouwen; het is niet onwaarschijnlijk dat deze situatie teruggaat op een oudere bewoningskern en dat het ontstaan van Oosterzele moet gezocht worden op of vlakbij het plangebied. Op de Atlas der Buurtwegen uit ca. 1840 worden ter hoogte van het plangebied 2 gebouwen aangegeven. Daarnaast worden voor de eerste maal 2 gebouwen ten oosten van het plangebied aangeduid, een voorloper van het huidige landhuis. De toegangsweg naar deze gebouwen loopt vanaf Achterdries door het plangebied, en evenwijdig aan en vlak naast Achterdries wordt een smal, langwerpig perceel aangeduid naast deze toegangsweg. Afgaande op de iets latere Poppkaart duidt dit op een grachtpartij. Deze gracht en het landhuis zouden mogelijk uit de vroege 18^{de} eeuw dateren, maar het is onduidelijk of dit wel klopt aangezien ze beide niet zijn aangeduid op de 18^{de}-eeuwse kaarten. Op de kaarten van Popp en Vandermaelen worden er net als op de Atlas der Buurtwegen 2 gebouwen afgebeeld op het plangebied: één centraal, en 1 in het zuidoosten. In het noordwestelijke deel wordt de grachtpartij afgebeeld. De topografische kaart van 1863 toont hetzelfde beeld, op de topografische kaart van 1879 lijkt er een gebouw bijgekomen net naast de gracht. Het gebouwenbestand wordt verder uitgebreid op de kaart van 1893, de gracht blijft nog steeds aanwezig. Dezelfde situatie is te zien op de topografische kaart van 1910, het gaat om een viertal gebouwen langsheen Achterdries. Op de topografische kaart van 1937 worden er minder gebouwen afgebeeld, de gracht is nog steeds aanwezig. Het is niet duidelijk of het huidige gebouw op het terrein teruggaat tot één van deze gebouwen. Op de topografische kaarten van tweede helft 19^{de}-eerste helft 20^{ste} eeuw is de geleidelijk ontwikkeling van een groenpark rond het landhuis te zien, op de luchtfoto van 1971 is te zien dat het plangebied ook is opgenomen binnen deze parkzone. Het is niet geheel duidelijk of de grachtpartij op dat moment nog aanwezig is, maar een zwarte 'schaduw' in de noordwestelijke deel van het plangebied doet dit wel vermoeden. Op de luchtfoto van 1979-1990 is deze niet meer te zien, het plangebied heeft op dat moment reeds zijn huidige uitzicht: er zijn meerdere bomen aanwezig, en in het zuidoostelijke deel 1 gebouw.

Oosterzele is gelegen in het laag interfluvium tussen Schelde en Dender met een uitgesproken golvend reliëf schommelend tussen 19m en 63m met de Betsberg als hoogste plaats in het noorden van de gemeente. Op het digitale hoogtemodel is te zien dat het plangebied gelegen is op de zuidwestelijke flank van deze Betsberg. Er zijn geen natuurlijke waterlopen in de directe omgeving; de dichtstbijzijnde zijn de Molenbeek ca. 1,9km ten westen en diens zijloop de Grote Ettingbeek ca. 800m ten zuiden van het plangebied. Het maaiveld ter hoogte van het plangebied kent een ietwat geaccidenteerd verloop, met waarden tussen +49,50m TAW en +49,90m TAW, zonder duidelijke helling. In de noordelijke hoek is een heuveltje te zien, dat ca. 1m boven de rest van het terrein uitsteekt. Op basis van het historisch onderzoek kon de oorsprong van deze ophoging niet achterhaald worden. Het terrein wordt niet gekarteerd op de bodemkaart, de bodems in de buurt zijn (matig) droge zandleembodems met textuur B horizont of onbepaald profiel.

Op archeologisch vlak zijn er eigenlijk geen gegevens voorhanden. Afgaande op de CAI gebeurde er tot op heden nog geen archeologisch onderzoek in de dorpskern van Oosterzele. Niettegenstaande kan er aan het terrein een eerder hoog archeologisch potentieel toegekend worden, gezien de centrale ligging in de dorpskern, vlakbij een middeleeuwse dries, en gezien de gebouwen die hier reeds in de 18^{de} eeuw aanwezig waren. Ook de opgevulde gracht moet - gezien er onduidelijkheid is over het ontstaan ervan – eerder aanzien worden als een mogelijk archeologisch spoor dan als een verstoring. De archeologische verwachting betreft voornamelijk sites met grondsporen uit de middeleeuwen en nieuwe/nieuwste tijd, hoewel ook sites uit de metaaltijden en Romeinse periode niet uit te sluiten zijn. In situ bewaring van steentijd artefactensites wordt niet verwacht op het plangebied; er zijn geen natuurlijke waterlopen in de directe omgeving en de hogere zones van de Betsberg zullen tijdens de steentijden een grotere aantrekkingskracht hebben gehad voor tijdelijke menselijke aanwezigheid dan de flank waarop het plangebied is gelegen.

De bomen worden gerooid en het gebouw wordt gesloopt. Het terrein wordt bouwrijp gemaakt en verkaveld in 14 bouwloten voor halfopen bebouwing. Er wordt geen nieuwe wegenis aangelegd, alle loten hebben uitweg naar de Achterdries. Bij elke woning hoort een voortuinstrook, een bouwvrije zone opzij van de woning en een tuin achteraan. De bestaande nutsleiding naar de woning Voordries 1 komt in de bouwvrije zone tussen bouwloten 4 en 5 te liggen. Er zullen aanzienlijke grondwerken plaatsvinden op het plangebied: het rooien van de bomen, sloop van het gebouw, het bouwrijp maken van de percelen, bodemingrepen voor aanleg van de nutsleidingen en -voorzieningen, funderingswerken, het optrekken van woningen, aanleg van tuinen en verhardingen. Ook het werfverkeer zal zijn invloed hebben op de ondergrond.

Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet aangetoond worden. Het is dus niet uit te sluiten dat er een archeologische site aanwezig is op het terrein, integendeel, het plangebied kent een eerder hoge archeologische verwachting voor sites met grondsporen uit de middeleeuwen en post-middeleeuwen. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van de dorpskern van Oosterzele, waarover geen archeologische kennis is. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren. Dit verder vooronderzoek dient in uitgesteld traject te gebeuren, na het rooien van de bomen en de afbraak van het gebouw.

Het verder vooronderzoek bestaat uit een proefsleuvenonderzoek. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden hieronder behandeld.

2. Administratieve gegevens en afbakening

Locatiegegevens: Oost-Vlaanderen, Oosterzele, Achterdries

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 110152,18 en Y: 182171,10; X: 110318,63 en Y: 182250,04

Oppervlakte plangebied: ca. 4360m²

Kadastergegevens: Oosterzele, afdeling 1, sectie C, perceel 878D, 870D, 871D, 867F, 869E, 877A

Het plangebied komt volledig in aanmerking voor verder vooronderzoek. Wel dient de ligging van de vermoedelijke kabel die naar het landhuis ten oosten van het terrein loopt gevrijwaard blijven van sleuven en kijkvensters, indien die nog in gebruik zou zijn op moment dat het proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd.



Figuur 1 Plangebied aangeduid op het kadasterplan, met daarop de projectie van de geplande werken (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven. Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?

- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er sporen terug te vinden van de gebouwen die op de 18^{de}- en 19^{de}-eeuwse kaarten worden afgebeeld, en van de gracht?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dient te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

- 1) Het verder vooronderzoek kan pas aanvatten na de sloop van het gebouw en het rooien van de bomen. Hierbij is het van belang dat de bodemingrepen tot een minimum beperkt blijven en dat er bvb. geen funderingen of stronken uitgetrokken worden of kelders worden verwijderd. Op die manier wordt vermeden dat er niet-gedocumenteerd archeologisch erfgoed beschadigd wordt. Bodemplaten/vloeren in het gebouw mogen uitgebroken worden, eventuele funderingslagen eronder niet, boomstronken worden niet uitgegraven of gefreesd. Deze kunnen pas verwijderd worden indien het vooronderzoek heeft aangetoond dat er geen archeologische site aanwezig is, of – indien er wel een site aanwezig is – tijdens/na een eventuele opgraving van het terrein.
- 2) De ligging van de vermoedelijke kabel die naar het landhuis ten oosten van het terrein loopt, dient gevrijwaard blijven van sleuven en kijkvensters, indien die nog in gebruik zou zijn op moment dat het proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd.

- Proefsleuvenonderzoek

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt van de inplanting van parallelle, ononderbroken proefsleuven, met een tussenafstand van 12 à 15m van middelpunt tot middelpunt. Er worden 3 korte sleuven aangelegd in het noordwestelijke deel van het plangebied, dwars op Achterdries, ten westen van de vermoedelijke kabel. In deze sleuven kan de opgevolde gracht 3 keer dwars gesneden worden. Ten oosten van de vermoedelijke kabel worden 2 lange sleuven aangelegd, evenwijdig aan Achterdries. Het is niet mogelijk om de huizenblokken te vermijden met het sleuvenplan. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed. Daarnaast worden extra volg-, dwarssleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen.

Er wordt 10%, oftewel ca. 436m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 109m², door middel van volg-, dwarssleuven of kijkvensters, zodat in totaal zo 12,5% oftewel ca. 545m² onderzocht wordt.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo’n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. graven) afgedekt met waterdoorlatende doek.



Figuur 2 Indicatief sleuvenplan (blauw) geprojecteerd op het kadasterplan, met daarop de projectie van de geplande werken (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek op zandleemgronden.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.